

Koppándi Botond Péter

Prédikálás 2.0.

Mivel Rezi Elek professzor úr a doktori dolgozatom egyik téma-vezetője volt, és ennek apropóján gyakran beszélgettünk a prédikálás helyzetéről, annak jelenéről, sőt megújításának lehetőségeiről és módozatairól is, arra gondoltam, hogy tisztelgő soraimat ebben a témakörben írom meg hálával és köszönettel az elmúlt évek közös munkálkodásáért.

A prédikálás jövőjét sejteti a furcsának tűnő cím is! Nem az én találmányom, ugyanis először David J. Lose amerikai lutheránus homiletikus kiváló tanulmányában találkoztam vele.¹ A kifejezés a számítógépek világából származik, ahol már igencsak elterjedt a Web 2.0. fogalma. Tudomásunk szerint először Darcy DiNucci használta egy 1999-ben megjelent írásában,² és arra értette, hogy a világháló fejlődésével a hangsúly egyre inkább a közösségi felhasználásra esik, ahol a felhasználók a valamikori képernyőbámulás helyett már önmaguk alakíthatják a világhálós tartalmakat, beleszólhatnak alakulásába, és interaktívan meg is oszthatják egymással véleményüket, elképzeléseiket. Tehát a mindennapi kommunikációnkat alapjaiban befolyásoló internet világában a statikus, készen kapott információfogyasztás helyét átvette az aktív tartalomteremtés, és ez igen hamar népszerűvé vált a felhasználók körében. A felmerülő kérdés az, hogy ez vajon milyen hatással van a keresztény egyház legfőbb „kommunikációs csatornájának”, a prédikálásnak az alakulására.

A Prédikálás 2.0. tehát a Web 2.0. fogalmára épülve próbálja megláttatni a prédikálás jövőjét, de jelenkori feladatait is. Arra a kérdésre próbál választ adni, hogy vajon miként kellene prédikálni a mai, posztmodernnek nevezett korban?³ Ugyanis az imént említett David J. Lose-szal egyetértve:

¹ Vö. Lose, David J.: Preaching 2.0. In: *Word & World* 30. (2010/3), 300–310.

² Vö. DiNucci, Darcy: Fragmented Future. In: *Design&New Media* 53. (1999/4), 32., a cikk a 221–222. oldalon folytatódik.

³ Amikor a „mai, posztmodernnek nevezett kor” kifejezést használom, akkor – bár tudatában vagyok, hogy a különböző filozófiai iskolák más és más módon határozzák meg a mai kort – elsősorban az ún. „népi posztmodernizmusra”, azaz a posztmodernizmussal kapcsolatos „egyszerű gondolkodásmódot” értem, amely beleivódott a köztudatba. Ennek illusztr-

„A posztmodern kontextust semmi sem érzékelteti jobban, mint az a lehetőség, hogy az ember alternatív, egymásnak ellentmondó világnézetek között lazán kattinthat.”⁴

A posztmodern kontextus ugyanis azt sugallja az embereknek, hogy a valóságnak többféle változata van, és ebben a sokféleségben az egyénnek lehetősége van arra, hogy megkonstruálja a saját hitrendszerét. Ha pedig ez így van – mondja Lose –, akkor a Web 2.0 mint metafora nagy lehetőségeket tartogat arra, hogy átalakítsuk a prédikálásunkat, mégpedig úgy, hogy az eddigi „receptszerű”, örökérvényűnek gondolt igazságok kimondása helyett lehetőséget adjunk az interakciónak, azaz a prédikátor és hallgatósága együttműködésének.⁵

Miért lenne szükség erre?– kérdezhetnénk. Azért – érvel David J. Lose –, mert az a furcsa helyzet áll elő, hogy a keresztény narratíva élőnek mutatkozik a templom falain belül, de kívül már nem, mert ott van a rengeteg versenytársa, következésképpen sok hívünk szakadékot érez a vasárnap és a hét többi napjának vallásossága között. Ez nem azt jelenti, hogy a vasárnap elhangzó prédikációknak ne lenne értelme, vagy ne lenne relevanciája, hanem sokkal inkább azt, hogy sok hívő ember számára a prédikációknak egyre inkább csak a templomban van értelme, ugyanis úgy érzik, hogy a vasárnap elhangzó gondolatok már nem érvényesek a hétköznapokban.⁶ A kortárs homiletika egyik legkiválóbb képviselője, Thomas G. Long ezt így mondta:

„Egyrészt van a vallásos oldalunk, másrészt a » megpróbálok ember lenni és túlélni« oldalunk. Istentiszteletre megyünk, énekelünk, imádkozunk, meghallgatjuk a prédikációkat, majd visszamegyünk a való világba, ahol szembe kell néznünk a mondén világ valóságaival, és kompromisszumokat s nehéz döntéseket kell meghoznunk.”⁷

rálására legyen elég annyi, hogy például éppen a tanulmány írása közben hozza a Maszol.ro a hírt: „Egy kolozsvári hotelben találkoztak a posztmodern szektásodás jelenségének legjobb példáját adó »laposföldesek«.” Amerikában már 2000-ben sok autó oldalán lehetett olvasni a „posztmodern” egyik jelmondatát: „Kérdőjelezd meg a valóságot!” – “Question reality!” Ez a gondolkodásmód ma már mindenütt tetten érhető.

⁴ Lose, David J.: *i. m.* 304.

⁵ Uo.

⁶ Uo.

⁷ Long, Thomas G.: *Testimony: Talking Ourselves into Being Christian*. Jossey-Bass, San Francisco 2004, 39.

Abból indulnék ki, hogy meglátásom szerint napjaink protestáns homiletikájának komolyan fel kellene tennie a „hogyan tovább?” kérdést. Ha az elmúlt évtizedekben a problémákat csak a nyugati prédikálásra gondoltuk érvényesnek, akkor most azt hiszem, hogy ezek a hazai prédikálásunk esetében is jelentkeznek. Sőt ha erőteljesen fogalmaznék, akkor azt mondanám, hogy most már a mi prédikálásunk is válságban van. Diplomatikusan ez így hangzana: prédikálásunk kapcsán komoly kérdésekkel kell szembenéznünk. A kijelentéssel természetesen vitatkozni lehet, érveket lehet felhozni amellet, hogy minden rendben van, sikeres lelkészeket, jól működő gyülekezeteket lehet megidézni, kiváló prédikációkra lehet rámutatni. És tényleg láthatunk áldásos kivételeket, karizmatikus prédikátorok és imádságos lelkű gyülekezeti tagok mindenütt vannak, de mégis a tíz százalék körüli templomlátogatás, a fiatalabbak szinte teljes távolmaradása az istentiszteletekről, a templomban sokak arcára kiülő rezignáltság és közömbösség, a helyenként nyíltan is megjelenő kritikus vélemény mind arra készítetnek, hogy azt mondjam: keresztény prédikátorokként időnként önvizsgálatot kell tartanunk, fölül kell vizsgálnunk prédikálási stílusunkat, és szüntelenül meg kell újítani igehirdetésünket, hogy az lehetőleg hiteles, erőt adó és mindenkor inspiráló legyen.

Hogy ne maradjak meg az „észosztás” szintjén, az önvizsgálatot magamon kezdem. Úgy gondolom, hogy tizenkét éves gyülekezeti lelkészi prédikálásom és tízéves tanári pályafutásom szószéki szolgálatai elegendő perspektívát nyújtanak. Visszatekintve azt látom, hogy az 1990-es évek végén mindannyian „klasszikus” prédikátorok voltunk. A teológiai főiskolákon mindannyiunknak azt tanították, hogy a prédikáció olyan irodalmi műfaj, amelyben a bibliai textust megfelelő megértési folyamat után akkurátusan „fejtjük ki”, és annak üzenetét egy gyülekezet életére nézve alkalmazzuk. Azt tanultuk, hogy egy jó prédikációnak van érdeklődést felkeltő bevezető része, van szépen kidolgozott, úgynevezett kifejtő része, illetve jól behatárolt befejezése is. Azt is tanultuk, hogy a textus megértéséhez elengedhetetlen a bibliai szöveg személyes vizsgálata, a szöveg fölötti elmélkedés, az úgynevezett „meditáció”, kell hozzá a szakszerű vizsgálat vagy exegézis, majd amikor az üzenet megfelelőképpen kikristályosodik, akkor azt – megfelelő szónoki készségek elsajátítása után – evangéliumként hirdethetjük az arra áhíttal vágya-kozó gyülekezetekben.

Én magam is évekig ennek a szellemiségében prédikáltam. Próbáltam ellesni a „nagy elődöktől” a szakma fortélyait, és a tőlük tanult „bevezetés – tárgy – tárgyalás – gyakorlati alkalmazás – befejezés” retorikai felépítés alapján

formáltam prédikációimat. Nem volt kérdés, hogy a prédikáció üzenete egy „abszolút igazság”, amelyet a hallgatónak „el kell fogadniuk”. Egyértelmű volt, hogy ez az üzenet egyetemes, és mindenütt egyforma jelentéssel bír, és azt is evidenciának tekintettük, hogy a prédikáció célja a keresztyén tanítás és a keresztyén életre való motiválás. Ha őszinték vagyunk magunkhoz, akkor – különösen ifjanc korunkban – még jól is esett megérezni, hogy a hallgatóság „felnéz” a szószékre, mert – gondoltuk – a szószéknek tekintélye van, és ezáltal szavainknak is van súlya. Azt éreztük, hogy az a dolgunk, hogy az egyházi és népi hagyományt kellőképpen megismerjük, és lehetőség szerint feltámasszuk. Feladatunknak éreztük, hogy prédikálásunkkal a fejlődés útjára állítsuk az „elmaradott, kis falvakat”, hogy „tartsuk az emberekben a lelket”, és „mutassuk meg a helyes utat”, stb. Időnként még életviteli tanácsadásba is bonyolódunk, prédikációinkban sok volt a „történelemóra”, a „nemzeti érzületre való apellálás” és a „couleur locale” kiaknázása a „helyi öntudat” feltámasztása érdekében. És sok volt az allegorikus beszéd, az „úgy ahogyan a zsidó nép egykoron, mi is hasonlóképpen most”-szerű párhuzam, és szövetségesünk volt a Maros, az Olt, a Hargita és a Székelykő, és lobogó hajjal, profetikus hévvel, „szent meggyőződéssel” hirdettük, hogy Isten azért rendelte ide, éppen erre az áldott helyre az ő kicsiny gyülekezetét, hogy a tőle kapott üzenet korszerű értelmezése által és azt mindennapjai vezérfonalává téve, életet teremtsen magának az ezredforduló nyújtotta lehetőségek közepette.

Persze most visszatekintve, ez megmosolyogni valónak tűnhet. De azt kell mondanom, hogy ebben mi rendületlenül hittünk, és ez a prédikálási stílus „megtartott” minket az 1990-es évek végén és a 2000-es évek elején, általa gyülekezetek épültek, közösségek formálódtak, és hittel hiszem, mert látva láttam, hogy Isten e prédikációk által „napról napra növelte a gyülekezetet az üdvözülőkkel!” (ApCsel 2,47)

Aztán a 2000-es évek közepén egyre többen kezdtük azt érezni: valami nem stimmel, valami már nem működik úgy, mint néhány évvel korábban. Egyre inkább azt éreztük, hogy a szószék tekintélye fakulni kezdett, hogy időnként már nem elég csak azt mondani, hogy „az isteni üzenet tehát így hangzik”; már nem egyértelmű, hogy minden prédikációra „vevők” az emberek, és az is kezdett nyilvánvalóvá lenni, hogy a monológot folytató szószék egyre inkább alulmarad a különböző kommunikációs csatornák versenyében. Előbb mindenki magában kereste a hibát, majd egyre többen kezdték föltenni a kérdést: mi történik a prédikálással, hol van a valamikori,

tömegeket megmozdító ereje? Van-e még a szónak egyáltalán létjogosultsága, van-e a szószéknek jövője? – tette fel egyre több ember a kérdést. Aztán egy lelkészértekezleten így fakadt ki egyik kollégám: „Ez az átkozott posztmodern az oka mindennek!” Többen bólogattak: úgy néz ki, hogy tájainkat is elárasztotta a „nyugati dekadencia valami újabb rákfenéje”. A nagy kérdés pedig így hangzott: vajon fel tudjuk-e venni a harcot vele?

A posztmodern az oka mindennek?

Tény, hogy az utóbbi években a posztmodernizmus divatszó, de ugyanakkor szitokszó is lett mifelénk. Talán azért, mert mindenre „rá lehet húzni!”, sőt ki lehet kiáltani minden bajok legfőbb okozójának. Érdeemes talán egy kicsit közelebről szemügyre venni.

Divat a nyugati kultúrát három fő korszakra osztani.⁸

1. Premodern időszak, amelyet általában a kezdetektől a felvilágosodásig számítjuk.
2. Modern időszak. Ezt általában a felvilágosodástól az 1990-es évekig számítjuk. Thomas C. Oden érdekes megfogalmazása szerint ez pontosan 1789–1989 közé tehető, és azt ő „Bastille-től a berlini falig” címmel illeti.⁹
3. Posztmodernizmus, amelynek eredetét sokan Jean-Francois Lyotard, *The Postmodern Condition* című, 1979-ben megjelent könyvére vezetik vissza.¹⁰ A laikusok, ha egyebet nem is, de az ő híressé vált mondatát szokták a leginkább idézgetni: „A posztmodernet úgy definiálom, mint a metanarratívákkal szembeni kételkedést.”¹¹

Nem a mi tisztünk a posztmodernizmus filozófiai elemzése, viszont a mi lelkipásztori és teológusi dolgunk fölvetni azt a problémát, amelyet Robert S. Reid seattle-i kommunikációs és homiletikaprofesszor a következő szavakkal summázott:

⁸ Vö. Allen, Ronald J.: As The Worldviews Turn: Six Key Issues For Preaching in a Postmodern Ethos. In: *Encounter* 57. (1996/1), (23–36) 23.

⁹ Oden, Thomas C.: The Death of Modernity and Postmodern Evangelical Spirituality. In: Dockery, David S. (szerk.): *The Challenge of Postmodernism: An Evangelical Engagement*. BridgePoint, Wheaton 1995, 20.

¹⁰ Vö. Lyotard, Jean-François: *The Postmodern Condition: A Report on Knowledge, Theory and History of Literature*. The University of Minnesota Press, Minneapolis, Minnesota 1984.

¹¹ Uo. xxiv.

„A kereszténység az egyik legnagyobb metanarratíva, amelyet gyanúsán és hitetlenkedve néznek a posztmodernnek [...]. Ennek arra kellene indítania minket, hogy alapvető kérdéseket vessünk fel a prédikációnkat hallgató személyeket illetően.”¹²

Tehát a mi szempontunkból az lényeges, hogy ez az új kor meglehetősen fenntartásokkal kezeli a kereszténységet és természetesen a keresztyén egyház prédikálását is. Robert S. Reid ezzel kapcsolatban idézi Reid Loren Mead-et, aki azt mondja, hogy az az egyház, amelyet 1600 éve ismerünk, hanyatlóban van, mert az a kor, amelyben ma élünk maga mögött hagy felekezeteket, teológiákat, hierarchiákat stb. Tézise szerint a legnagyobb változás előtt állunk, amely még a nagy változásokat hozó reformációnál is nagyobb.

„Az általunk megörökölt feladatokat és kapcsolatokat olyan paradigmák formálták, amelyek számunkra már nem működnek. Annak az emlékezetében élünk, hogy miként legyünk egyház, és hogyan misszionáljunk. De ez az emlékezet úgy vesz körül, mint egy ókori civilizáció romjai, s éppen ezért a régi struktúrákat, beleértve a homiletikai stratégiákat is, újra kell gondolni.”¹³

A korról kapcsolatban David Buttrick még jobban megkondítja a vészhangot, amikor az Academy of Homiletics egyik, 1994-ben tartott konferenciáján ezt mondta:

„Kulturális összeomlás közepette élünk, amely nem sokkal különbözik a görög-római világ bukásától [...].”¹⁴

Nem véletlen, hogy némelyek viszolyognak ettől a kortól. Ellenséget látnak benne. A posztmodern világ azt sugallja az embereknek, hogy a valóságnak többféle változata van, és hogy az egyéneknek lehetőségük nyílt saját hitrendszerük kiépítésére. Hogyan egyeztethető össze ez azzal, hogy az egyház

¹² Reid, Robert Stephen: Postmodernism and the Function of the New Homiletic in Post-Christendom Congregations. In: *Homiletic* 20. (1995/2), (1–13) 6.

¹³ Mead, Loren: *The Once and Future Church Reinventing the Congregation for a New Mission Frontier*. The Alban Institute, Washington, DC 1991, 68. és 84. Idézi Reid, Robert Stephen: *i. m.* 6.

¹⁴ Vö. Buttrick, David G.: Speaking Between Times: Homiletics in a Postmodern World. Paper presented at the annual meeting of the Academy of Homiletics, Durham, North Carolina, 1–3 December 1994, 2. Idézi Loscalzo, Craig A.: Apologizing For God: Apologetic Preaching To A Postmodern World. In: *Review & Expositor* 93. (1996), (405–418) 406.

mindig is az „abszolút igazság” birtokosának hitte magát? Ugyanígy a posztmodernizmus másik jellemzője a választási lehetőségek felajánlása lett, sőt

„[...] a posztmodern keresők mantrája lett a »nem igazán számít, hogy mit hiszel, addig amíg hiszel valamiben.«.”¹⁵

Mások azt mondják, hogy az a baj, hogy a legalapvetőbb fogalmak lettek kérdőjelesek. Példának okáért vegyük a történelmet: a történelem valamikor tények megcáfolhatatlan valósága volt, de ma sokkal inkább az adatok értelmezése lett. Vagy itt a jóság fogalma, amely valamikor érték volt, objektív valóság. Ma már inkább egyének és kulturabeli alcsoportok határozzák meg. A jóság gondolatát a kapcsolatok és a közösség határozza meg. Az emberek partnereik alapján tekintenek saját identitásukra, és ezt mondják:

„A jó kontextuális és relacionális, mint amely az interakció és a cselekedetek következménye. Gyakran az a jó, ami praktikus.”¹⁶

De ugyanez a helyzet az igazsággal is: az igazság nem egy objektív külső valóság, mert a teljes objektivitás lehetetlen. Humorosnak tűnik, de valójában elgondolkodtató, amit Paul Scott Wilson ír ezzel kapcsolatban:

„Poncius Pilátus posztmodern lehetett, amikor azt kérdezte Jézustól, hogy »Mi az igazság«. Valóban, Pilátus most teológus hallgató, és az is lehet, hogy valamiket tanít is. Az emberek megkérdezik, hogy »Milyen igazságról beszélsz?«, mert nehéz meghatározni. »Kinek az igazságáról kérdezel?« Hiszen az igazság relatívnek tűnik. »Melyik igazság?« Hiszen úgy tűnik, hogy sokféle igazságot lehet találni.”¹⁷

Ugyanakkor némileg meglepő lehet, hogy némelyek másban vélik felfedezni a mai kor válságainak okát. Az imént idézett Paul Scott Wilson homiletikus így vélekedik:

„Mint az emelkedő tengerszint, úgy árasztotta el a posztmodern gondolat a valamikor biztonságosnak tűnő modern partokat, és így új gondolkodásmódot kell találni. Úgy gondolhatjuk, hogy a posztmodernizmus a probléma, de valójában a modernitás az igazi oka mindennek!”¹⁸

A modernitás? Mégis, miért?

¹⁵ Loscalzo, Craig A.: *i. m.* 410.

¹⁶ Vö. Wilson, Paul Scott: Postmodernity and preaching. In: *Touchstone* 32. (2014/1), 12–20.

¹⁷ Uo. 16.

¹⁸ Wilson, Paul Scott: *Postmodernity and preaching*, 12.

A modernizmus a hibás?

Ebben a kérdésben Craig Loscalzo baptista teológiai professzor kategorikus nézetet képvisel:

„A modernizmus ígérete csalódást okozott! Az értelem korának csodái szemünk előtt omlanak össze. A felvilágosodás az emberi szellem határtalanságát hirdette. A racionalizmus teljes megértéshez vezet – mondták. Az empirikus megfigyelés és a tudományos módszer megszabadít majd a mítoszok és babonák világából, lett légyen ez kulturális vagy vallásos. Az értelem úgy jelent meg, mint az emberi lelkiismeret istene. Az objektivitás lett az intellektuális erőfeszítések fémjele. [...] De valami mégis rosszul sült el.”¹⁹

Craig Loscalzo ugyanilyen hangon kritizálja a modern homiletikát is. Szerinte ugyanis az történt, hogy a modern szószék belesüllyedt az értelem által dominált homiletikába, és ezt pontokba szedett prédikációkban, vázlatokban és harmadik személyű leíró logikában fejezte ki.

„A modern kor prédikációi gyakran úgy beszéltek Istenről, a Bibliáról és az életről, mintha azokat mikroszkóp alatt vizsgálták volna. Ez a racionalizmussal telített szószék-filozófia a tényszerű tudásra összpontosított mint egyetlen médiumra, amely képes kommunikálni a vallásos igazságokat.”

A prédikációkban tudtuk, hogy Noé bárkája hol volt, és azt is, hogy mekkora volt a Jónást bekapó hal. A prédikációk egyetlen célja az volt, hogy racionálisan bizonyítsák a bibliai szövegek igazát.

„A modern szószék számára a hit gyakran akaratlanul is a racionalizmus szinonimája lett.”²⁰

Thomas Long szerint azt gondoltuk, hogy Ábrahám gyermekei vagyunk, de valójában Descartes gyermekei lettünk.²¹

Hasonlóképpen vélekedik Glenn A. Nielsen lutheránus gyakorlati teológus is. Szerinte a modernitás kulcsszavai ezek voltak: bizonyosság, objektivitás, ismeret, racionalitás. Meg voltunk győződve arról, hogy az igazság tudományos, és empirikus módszerek által megismerhető. „Modern alapokon

¹⁹ Loscalzo, Craig A.: *i.m.* 407.

²⁰ Uo.

²¹ Uo. 412.

állva” ezt az igazságot akartuk hirdetni, s így a prédikálás címén tulajdonképpen ezt tettük:

„[...] leredukáltuk a prédikálást egy teológiai probléma egyik észtől a másikig történő átvitelére. A gyülekezetre összpontosítottunk, amely ezeket az igazságokat intellektuálisan ismerte.”²²

Így prédikálásunk folyamatosan és szinte kizárólagosan oktató-nevelő célzatúvá lett.

Mit mond a szakma?

A fölvetett kritikák után felmerül a kérdés: mit mond a szakirodalom arról, hogy mit kellene tennünk ebben a helyzetben? Vizsgáljunk meg néhány véleményt.

Az egyik irányzat, amelynek Craig Loscalzo az egyik legnagyobb propagálója, azt sugallja, hogy a posztmodern korban a keresztény hitvédelem lenne a legfontosabb. Szerinte a 20. században „megszűnt az apologetika”, miközben az egyház hagyományában „Justinus mártírtól Augustinuson át C. S. Lewisig” sokan védelmezték a hitet. Vissza kell térni az újszövetségi iratokkal kezdődő apologetikus prédikáláshoz, ahol

„[...] az evangéliumok és a Zsidókhöz írt levél Krisztus igazságának a zsidók iránti apológiája, de Pál is ugyanezt teszi az Areopágoszon. [...] Teológiát értelmeztek egy sajátos kulturális kifejezőmód fényében, és az úgy prédikálták evangéliumot, mint egy élő beszélgetőpartnert abban a sajátos miliőben. A zsidó vezetők támadták a keresztény közösségeket, majd a rómaiakat, azután pedig a filozófusokat és a politikusokat. Eközben az egyház úgy válaszolt, hogy a hit védelmét, apológiáját nyújtotta.”²³

Loscalzo azt mondja, hogy a posztmodern korban is az apologetikus prédikálást kell folytatni, és ezzel érvel:

„Már nem mondhatjuk, mert nem egyértelmű, hogy prédikálásunk »a keresztény kultúrkörben« történik. A zsidó-keresztény hit nagy narratívái, a Biblia szereplőinek kiemelkedő történetei, Jézus Krisztus életének és

²² Nielsen, Glenn A.: Preaching Doctrine in a Postmodern Age. In: *Concordia Journal* 27. (2001/1), (17–29) 19.

²³ Loscalzo, Craig A.: *i. m.* 413.

működésének korszaka vagy nem ismertek a széles tömegek előtt, vagy már nem jelentik ugyanazt, mint amit az előző nemzedékek számára jelentettek. A bibliaismeretet, a keresztény dogmákat, a teológiai reflexiót be kell mutatni [...] a szószékeken! [...] Ezért apologetikus prédikálásra van szükségünk ahhoz, hogy a keresztény hit autentikus képét adhassuk. Ugyanis az apologetikus prédikálás tisztázza azokat a félreértéseket, amelyek a posztmodern emberekben vannak a keresztény hittel kapcsolatosan. Talán az lesz legfontosabb, hogy az apologetikus prédikálásnak kell világossá tennie, hol válnak el az evangélium és azok a politikailag korrekt vallásos formák, amelyek nem veszélyeztetnek senkit, nem tolakodnak, és a posztmodernnek is elfogadják.”²⁴

Loscalzo ki is jelöli a követendő utat. Szerinte a keresztény apologetikának két azonnali célja kell hogy legyen: 1. a nem hívők számára érthető keresztény hitet kell mutatni; 2. eligazítani, visszaigazolni és támogatásról kell biztosítani azokat, akik már hívők. A lelkészeknek pedig ezt mondja:

„Az apologetikus prédikálás olyan prédikátorokat igényel, akik az egyház számára visszakövetelik a »teológus« köpeny felvételét. A [lelki]pásztorok ugyanis átadták teológusi feladataikat valami ismeretlen entitás számára, és energiájukat olyasmire pazarolják, amelyet mások jobban tudnának végezni. Más szavakkal: túl sok pásztor tölti idejét vakációs bibliahét szervezésével, miközben elhanyagolja Karl Barthot. [...] Az apologetikus prédikálás olyan lelkészeket kíván, akik egyaránt szolgálják az Igét, és megfelelően tudják »tálalni« is. Ezt a teológiai feladatot elhanyagolni a legnagyobb *lelkési malpraxis*, és az egyháznak ezt nem szabadna eltérni. A prédikátor ideális szerepe az, hogy értelmezi a világot. Az apologetikus prédikálás segíti az embereket abban, hogy a világot teológiailag értsék, hogy a teológiai jelentést és megértést a saját életükhöz mérjék. [...] A teológusok Isten felé fordulva látják a világot, azaz Istennel való kapcsolatában, és Isten útjainak és céljainak fényében. Az apologetikus prédikálás teológiai értelmet ad az olyan világnak, amely kétségbeesetten keresi annak jelentőségét, és nem tudja, hogy kihez vagy mihez forduljon, hogy megtalálja azt.”²⁵

Ezután Loscalzo így folytatja érvelését:

²⁴ Loscalzo, Craig A.: *i. m.* 414.

²⁵ Uo. 416.

„Az apologetikus prédikálás attól jó, hogy teológiai szókészlettel ruházza fel az embereket. Ez nem azt jelenti, hogy a prédikálás tele van teológiai kifejezésekkel, hanem azt, hogy az embereknek lehetőséget adunk arra, hogy a világukat teológiai megközelítésben szemléljék, és megértsék az olyan szavak igazi értelmét, mint remény, hit, megértés, megváltás stb. [...] Az apologetikus prédikálásnak nyitottnak kell lenni az új homiletikai paradigmákra. A modernista apologéták kizárólag az arisztotelianus logikát, a deduktív módszert használták. A posztmodern világszemlélet azonban túllép minden eddigi modellen. [...] Az apologetikus prédikálásban egyaránt kell használni a deduktív és induktív módszert, a narratív és a tételes stílust, a didachét és a kérügmaticus célt. Pál számára a sajátos prédikálási helyzet diktálta a homiletikai formát anélkül, hogy az evangélium lényege elhalványodott volna!”²⁶

Véleményével nincs egyedül. Ronald J. Allen homiletikaprofesszor is látja az apologetikus prédikálás előnyeit:

„Az apologetikának kulcsfontosságú helye van a prédikálásban a posztmodern helyzetben. Észak-Amerikában az emberek könnyedén választhatnak vallásos identitást (vagy azt is, hogy ne legyen vallásos identitásuk). A posztmodern világ relativizmusából és pluralizmusából kiindulva miért kellene valakinek kereszténynek lennie? Mivel minden felfogás csak képzet, és mivel minden nézőpont dekonstruálható, mi készíthet minket arra, hogy higgyünk a keresztény világszemléletben? [...]”

Az apologetikus prédikálás segít megerősíteni a keresztény identitást. Az apologéta prédikátor nem tudja tudományos bizonyítékait adni a keresztény igazságoknak. Ennek ellenére [...] a prédikátorok legalább segíthetnek a gyülekezeteknek megérteni, hogy miért nem irracionális hinni Istenben, és részesei lenni a keresztény közösségnek. Ugyanezt pozitívan mondva, a prédikátor segíthet a gyülekezetnek megérteni, hogy miért van értelme hinni.”²⁷

Eszmefuttatását így zárja sommásan:

„A posztmodern kontextusban a tanúságtétel az egyik leghatásosabb apologetikai forma. Tanúságtételekben a beszélők arra hívják meg az embereket,

²⁶ Loscalzo, Craig A.: *i. m.* 414–417.

²⁷ Allen, Ronald J.: Preaching and Postmodernism. In: *Interpretation* 55. (2001/1), (34–48) 39–40.

hogy vegyék számba világértelmezésüket. [...] A tanúságtételek több formája van: zene, festészet, írás. Monológ helyett a prédikátor művészeti formákon keresztül is kommunikálhat, akár a prédikáción belül is. Életeket változtathatunk meg!”²⁸

Némileg konzervatívabb viszonyulási lehetőség az, amit a szakirodalom „doktrinális prédikálásnak” nevez.²⁹ Lehet még dogmaalapú vagy tantételek szerinti prédikálásnak is nevezni. Glenn A. Nielsen, a St. Louis-i Concordia Seminary tanára szerint a mai prédikálás valóságos „harcmezőn” zajlik.

„Azért prédikálunk, mert az emberek hitélete forog kockán. Ez pedig háború: a bűn, a sátán és a régi világ harcol a Lélek, a hit és az egyház ellen. Az régi Ádám és az új ember közötti ellenségeskedés folytatódik. A prédikáció meg akarja erősíteni a hitet, miközben az ellenérzések nőnek azokban, akik hallgatják a prédikátort. [...] A homiletika legalapvetőbb definíciója valójában az, amit a bevezető tanulmányaimban hallottam: »Határozott nyilvános szónoklat, amely az Írásokból vett textuson alapul, Jézus Krisztus halála és feltámadása van a középpontjában, amely a bűnök bocsánatára és a hallgatók hitéletének javára szolgál.« Ebben a felfogásban nem valami emberi tényező, hanem az evangélium a fontos, amely megteremt és fenntartja a hitet.”³⁰

A posztmodern mint lehetőség?

Lehet ágálni a posztmodern világ megannyi negatívuma ellen, de attól létezése még valóság. Az ellenkezés helyett talán az lehetne egy alternatív válasz, hogy a posztmodernizmust lehetőségnek tekintsük, és ne ellenségnek. Lehet, hogy azt kell kimondanunk, hogy a keresztény egyházaknak tanulniuk kellene a posztmodernizmustól, hogy megfelelően megismerjék, saját értékrendszerük alapján mérleget, és azok alapján próbálják megszólítani a posztmoderneket.

David Lose azt mondja, hogy két út van előttünk. A konzervatívok azt mondják, hogy olyan identitást kell kiépítenünk, amely más források, így

²⁸ Allen, Ronald J.: *Preaching and Postmodernism*, 39–40.

²⁹ Néhány releváns szakirodalmi vonatkozás: Smith, Robert: *Doctrine That Dances: Bringing Doctrinal Preaching and Teaching to Life*. B&H Academic, Nashville, Tennessee 2008. Carl III, William J.: *Preaching Christian Doctrine*, Fortress Press, Minneapolis 2008.

³⁰ Nielsen, Glenn A.: *i. m.* 20.

a posztmodernnek ellenében történik. Így prédikálásunk a saját világszemléletünk megtanítását és annak alkalmazását jelenti, ahol klasszikus módon úgy alkalmazzuk egy bibliai szöveg központi gondolatát a hallgatóság életére, mint az eddigi, magyarázó prédikálás esetében. A másik út – mondjuk így – a haladóbb szelleműeké – a kultúrával, tehát a posztmodern kultúrával való együttműködés mellett törne pácát. Ez a viszonyulás elismerné, hogy Isten nemcsak a Bibliában, hanem a környező kultúrában is kijelenti magát, és így a lekipásztornak azt is ismerni kell, ha meg akarja szólítani azokat, akik „ott kint” vannak. Lose szerint erre a narratív prédikálás igen alkalmas, ugyanis a fő kérdése a relevancia volt, és a prédikáció abban segíti a hallgatókat, hogy a saját közvetlen kontextusukban értsék meg a bibliai történeteket.³¹

Craig Loscalzo első hallásra furcsa dolgot ajánl a viszonyulást illetően. Szerinte csak olyan szószerk érdemli meg az emberek figyelmét, amely azonosul az „idők miliójével”, és a saját hangját hallatja a megannyi hang között. Még mielőtt felhördülnék, rögtön meg is nyugtat:

„A posztmodern világgal való identifikáció nem jelenti prima facie [sic!] értékeinek vagy világszemléletének elfogadását vagy elutasítását. Azonosulást teremteni azt jelenti, hogy komolyan vesszük a posztmodern világot, és inkább kollaboratív, mintsem elutasító módon fordulunk hozzá. A posztmodern világ olyan szószerket igényel, amely jó beszélgetőpartner. Ahogy egy evangélikál keresztény tudós mondta: »Az egyház számára az a kihívás, hogy ezt a posztmodern kontextust Krisztus számára is követelje.«³²

A prédikálás mikéntjével kapcsolatosan pedig ezt mondja:

„A posztmodern kornak prédikálni azt jelenti, hogy el kell halványítanunk a racionalizmus maradványait, és olyan homiletika felé kell elindulnunk, amely komolyan veszi a kor kifejezőmódjainak és a keresztény hit igazságainak metszéspontját.”³³

Ronald J. Allen szerint a partnernek tekintett posztmodern korban a prédikátoroknak képgazdag narratív elbeszélésekre és történetekre kellene építeniük, hogy általuk mutassák fel az evangéliumot. Ha így tesznek, van esély arra, hogy a „posztmodern fülek” is idefigyeljenek, még azok is, akik

³¹ Lose, David J.: *i. m.* 304.

³² Loscalzo, Craig A.: *i. m.* 411.

³³ Uo. 412.

eddig nem voltak fogékonyak a számukra túlságosan elvont, racionális homiletikára; és bizakodva szól:

„Teljesen új világ [...] vár a szószékre. Lehetséges-e misztériumot prédikálni az információ korában, reményt a kételkedésben, bizonyosságot a szkeptizmus korában, igazságot a relativizmus korában? A végső kérdés ez lesz: prédikálhatjuk-e Krisztust a posztmodern világban? Az én válaszom az, hogy igen!”³⁴

Túl sok volt eddig a „gyámoltalan prédikáció” – mondja –, amely nem foglalkozott a keresztény hit kényes kérdéseivel. Túl sok volt az olyan prédikáció, amely „felvizezte az evangéliumot”, és túl sok volt a „táplálékkiegészítő-prédikáció”, amely az emberek fülének tetszett ugyan, de végül is haszontalannak bizonyult, mert nem ajánlotta az élet megváltozásának lehetőségét, és így túlságosan átlátszó maradt a „posztmodernitás szkeptikus lencsái számára”. Majd ezt mondja lakonikusan:

„Több kell, mint intellektualitás. A posztmodernizmus autenticitást, hitelességet követel. Ha prédikálásunk ennél kevesebbet ajánl, akkor inkább hallgassunk!”³⁵

Paul Scott Wilson is foglalkozik azzal a kérdéssel, hogy milyen legyen a prédikálás.

„A jövőben a prédikálásnak a saját erősségeire kell koncentrálnia, vagyis Istenre és a költészetre. A prédikálást lehet úgy is érteni, mint a képzelet (imagináció) használatát arra, hogy Istent kommunikáljuk. A spiritualitás és a hit nyelvezete nem a bizonyosság, hanem a költészet. A ráció és a hozzá kapcsolódó kijelentésszerű megfogalmazások önmagukban már nem alkalmasak arra, hogy megmutassák a Fenségest. A prédikálást újra kell értelmezni mint egyfajta költészetet. Bizonyos értelemben a prédikátor olyan, mint a költő, legalábbis érzékeny a nyelv és korlátai iránt, és pedig oly módon, hogy felfogja értelmét, és általa új világokat képes felmutatni.”³⁶

Wilson úgy látja, hogy

„[...] a legvilágosabb kontraszt a *prédikálás mint információ* és a *prédikálás mint költészet* között van. A költészet egyik módja annak, hogy Istenre

³⁴ Loscalzo, Craig A.: *i. m.* 413.

³⁵ Uo.

³⁶ Wilson, Paul Scott: *i. m.* 19.

mutassunk a világban, hogy dicsőítsük Istent és szeretetét, és hogy megtaláljuk a csodát, a teremtés értelmét és célját.”³⁷

De végül oda jut el, hogy végső soron nekünk, prédikátoroknak arra kell reflektálnunk, hogy teológiai módszereink és prédikációink tartalma megfelelnek-e az evangéliumnak, alkalmasak-e a kortárs világ megértéséhez. Ehhez ilyen kérdésekkel kellene foglalkoznunk:

„Miként van jelen Isten a prédikálásban, és mit tesz Isten a prédikációban? Illetve: melyek hallgatóink azon forrásai, amelyeknek segítségével megérthetik az evangéliumot és önmagukat?”³⁸

Akkor hogyan is prédikáljunk?

A sokakat foglalkoztató kérdésre természetesen nincs egyértelmű válasz. A nyugati, elsősorban angolszász szakirodalom érdekes válaszokat ad, de ezeket megfelelő kritikával kell kezelnünk. Számomra az is egyértelmű, hogy a posztmodern világot tudomásul nem vevő, azt elutasító és hozzá ellenségesen viszonyuló magatartás nem vezet sehová. Sokkal hatékonyabbnak tűnik az együttműködő, kollaboratív viszonyulás, természetesen úgy, hogy ez nem járhat önfeladással. Lássuk, hogy mit lehetne „eltanulni”?

a) Az apologetikus prédikálás első hallásra túlságosan deffenzívnek hangzik, ugyanis az ember hajlamos arra gondolni: mindez azt jelenti, hogy valaki körömszakadtáig védelmezi saját teológiai felfogását. Pedig nem, ugyanis az apologetikus prédikálás azt jelentené: a hitelesen felmutatni a nem hívő világban a keresztény hitfelfogást mint „alternatív lehetőséget”, természetesen úgy, hogy bátran vállaljuk hitünket és meggyőződésünket, és hagyjuk, hogy erős „keresztény bizonyosságtevésként” hangzó prédikációnk megérintse a keresők lelkét. A Loscalzo által szorgalmazott „teológusi köpeny” felvétele tulajdonképpen a lelkész nem hivatalos „munkaköri leírásának” komolyan vételét jelentené, vagyis azt, hogy szüntelenül emlékeztetjük magunkat: nekünk elsősorban teológusoknak kell lennünk, és csak másodsorban közösség szervezőknek, mint amely teológus mivoltunkból fakadó etikai imperatívusz. Teológusként tehát prédikációinkban komoly teológiai kérdésekkel kell foglalkoznunk, de úgy, hogy bennük a nagyvilág eseményeit is

³⁷ Wilson, Paul Scott: *i. m.* 19.

³⁸ Uo. 20.

folyamatosan a teológia perspektíváján át szemléljük, és hirdetjük a Gondviselőbe vetett hit szerinti reményt, szeretetet és elfogadást.

b) A doktrinális prédikálással kapcsolatban már óvatosabban fogalmaznánk. Mert bár saját dogmatikai tételeink folytonos újrafogalmazása rokonszenvesnek tűnik, mégis úgy gondolom, hogy a köldöknézegető attitűd nem fog párbeszédet eredményezni a pluralista világban, ugyanis keresztény, illetve protestáns hittételeinket csakis párbeszéd útján fogjuk tudni megszólaltatni. Persze szeretnénk, ha az emberek megismernék teológiánkat. De valahogy mégis fontosabb lenne, ha a hitünk, vallásos szemléletünk segítséget jelentene számukra „az élet nagy kérdéseinek” megválaszolásában, s ha az általunk hirdetett evangélium olyan egyetemes jó hírré lenne életükben, amely gyógyító, inspiráló és motiváló erővel is bír, és ez valahol mégiscsak független a felekezeteinktől.

c) Alternatív válasz lehetne a címben említett fogalom, a Prédikálás 2.0 metaforája. Ez a metafora azt lenne hivatott kifejezni, hogy tudomásul kell vennünk: ma már olyan világban kell nekünk prédikálnunk, ahol híveink jó része – éppen a világháló nyújtotta „kapcsolgató” lehetőségek miatt – már nem a „kész tartalmat” részesíti előnybe, hanem inkább azt, amelynek alakításához maga is hozzá tud járulni. Ez azt jelenti, hogy a posztmodern milióban élő keresztény emberek már nem a „rég, jól bevált” „megmondós”, hanem intellektuálisan kihívó, válaszlehetőségeket felvető és alternatívákat felvillantó prédikációkat várnak. Ezeknek nem kijelentő módon megírt, „abszolút igazságokat tartalmazó” prédikációknak kell lenniük, hanem sokkal inkább kísérletező, a hallgatókkal párbeszédbe elegyedő, participációt, részvételt bátorító beszédeknek. A párbeszéden és részvételen nem a homiletikában ismerős konverzációs prédikálásra gondolok,³⁹ hanem a hallgatóság igényeit, az ő véleményüket is figyelembe vevő igehirdetésre. Ebben az üzenet nem receptszerű, hanem felajánlott lehetőség, nem(csak) univerzális, hanem lokális is, amelyben nemcsak a tágabb, hanem a szűkebb kontextus is fontos. Ebben a prédikálásban a tekintélyt nem a szószék magassága, hanem az üzenet minősége adja. Az ilyen prédikálásban nem az erkölcsi útmutatások, hanem a vallásos hitet kereső ember kérdései dominálnak; és ebben a prédikálásban a tartalom változatos, és a formát a tartalom határozza meg.

³⁹ A konverzációs prédikálással kapcsolatban ld. bővebben Rose, Lucy Atkinson: *Preaching in the Roundtable Church*. Westminster John Knox Press, Louisville, Kentucky 1997. Allen, O. Wesley, Jr.: *The Homiletic of All Believers. A Conversational Approach*. Westminster John Knox Press, Louisville–Kentucky 2005.

Az ilyen prédikálásban sokat tanulhatunk a költőktől, akik tudják, hogy a gyönyörködtető képek, a metaforikus nyelvezet, az erőteljes szimbólumok olyan eszközök, amelyek megmutatják az utat egy misztériumoktól sem mentes világ felé, a mi esetünkben pedig kiválóan alkalmasak Isten országa titkainak felmutatására.

A posztmodern korban nem vállalkozhatunk az „egyedül üdvözítő” prédikációs módszer felmutatására, de elképzeléseinket nyugodtan felvázolhatjuk. A lényeg az, hogy a kellőképpen megértett és átimádkozott bibliai üzenetet a lehető legegyszerűbben, leghitelesebben, leginspirálóbban mondjuk el ennek a (hit)élményt kereső 21. századi „kinti” világnak. A Prédikálás 2.0. metafora azért lehet eligazító, mert figyelmeztet: nem egy módszer vagy irányzat, nem egy új homiletikai iskola az, amelyet követni kell, vagy követni lehet, hanem ez egy új hozzáállás, egy másfajta gondolkodási mód, ahol a kétoldalú kommunikáció, a pluralista felfogás, a párbeszéd attitűdje dominál, s ahol a lelkipásztor tudatában van annak, hogy a hirdetendő evangélium igazságának nemcsak ő, hanem bárki birtokában lehet hallgatói közül.

A jövő prédikációja tehát kevésbé kijelentő, sokkal inkább inspiráló, nemcsak a kognitív, hanem a tapasztalati megismerésre is apellál, tekintélyét nem a szószék magassága, hanem a hit mélysége adja. Formája változatos, mert a bibliai szövegek formájához igazodik. Benne folyamatosan jelen van a hallgatóság, a lelkész ismeri gondolkodásmódjukat, tisztában van egymástól eltérő világszemléletükkel, és ezeket egyen-egyenként próbálja megszólítani. A prédikációban visszaköszön a kortárs művészet, tanul a színház, a film, a képzőművészet társadalomkritikájából. A képgazdag korban úgy próbálja felmutatni az evangéliumot, hogy újra és újra elmeséli a bibliai világ képeiben gazdag történeteit.

A tanulmányt Ronald J. Allen biztatásával zárjuk:

„A prédikátornak abban kell segítenie a gyülekezetnek, hogy értse, mi az, amit Istentől, az evangéliumtól és a keresztény közösségtől kaphat, és mi az, amiben bízhat. Úgy, ahogy a Jabbók-révi tusakodásból végül áldás lett, a posztmodernizmussal folytatott tusakodásban is fel kell fedoznünk az áldást!”⁴⁰

Hogy ezt a prédikálást 2.0-nak vagy bármi egyébnek fogják nevezni, igazából mindegy. A lényeg az, hogy bármilyen „poszt-” előtagú kor is köszönene ránk, felkészülten és hitelesen tudjuk hirdetni az evangéliumot.

⁴⁰ Allen, Ronald J.: *Preaching and postmodernism*, 40.

Felhasznált irodalom

- Allen, O. Wesley, Jr.: *The Homiletic of All Believers. A Conversational Approach*. Westminster John Knox Press, Louisville–Kentucky 2005.
- Allen, Ronald J.: As The Worldviews Turn: Six Key Issues For Preaching in a Postmodern Ethos. In: *Encounter* 57. (1996/1), 23–36.
- Allen, Ronald J.: Preaching and Postmodernism. In: *Interpretation* 55. (2001/1), 34–48.
- DiNucci, Darcy: Fragmented Future. In: *Design&New Media* 53. (1999/4), 32. és 221–222.
- Long, Thomas G.: *Testimony: Talking Ourselves into Being Christian*. Jossey-Bass, San Francisco 2004, 39.
- Loscalzo, Craig A.: Apologizing For God: Apologetic Preaching To A Postmodern World. In: *Review& Expositor* 93. (1996), 405–418.
- Lose, David J.: Preaching 2.0. In: *Word & World* 30. (2010/3), 300–310.
- Lytard, Jean-François: *The Postmodern Condition: A Report on Knowledge, Theory and History of Literature*. The University of Minnesota Press, Minneapolis, Minnesota 1984.
- Nielsen, Glenn A.: Preaching Doctrine in a Postmodern Age. In: *Concordia Journal* 27. (2001/1), 17–29.
- Oden, Thomas C.: The Death of Modernity and Postmodern Evangelical Spirituality. In: Dockery, David S. (szerk.): *The Challenge of Postmodernism: An Evangelical Engagement*. BridgePoint, Wheaton 1995.
- Reid, Robert Stephen: Postmodernism and the Function of the New Homiletic in Post-Christendom Congregations. In: *Homiletic* 20. (1995/2), 1–13.
- Rose, Lucy Atkinson: *Preaching in the Roundtable Church*. Westminster John Knox Press, Louisville, Kentucky 1997.
- Smith, Robert: *Doctrine That Dances: Bringing Doctrinal Preaching and Teaching to Life*. B&H Academic, Nashville, Tennessee 2008. Carl III, William J.: *Preaching Christian Doctrine*, Fortress Press, Minneapolis 2008.
- Wilson, Paul Scott: Postmodernity and preaching. In: *Touchstone* 32. (2014/1), 12–20.